

Geopolitica Europei Centrale și de Est

**Lect. Univ. Dr. Dacian
Duna**

- **„Politica unui stat stă în geografia sa” (Napoleon I Bonaparte)**
- **„S-ar putea să nu te intereseze războiul, dar tu îl interesezi pe el” (Leon Trotsky)**

Structura cursului (teme):

Tema 1. Noțiuni introductive

Tema 2. Cartografierea Europei Centrale și de Est

Tema 3. Scurt istoric al Europei Centrale și de Est din Antichitate până în secolul al XIX-lea

Tema 4. Nașterea geopoliticii: de la Mitteleuropa la Europa de Est a Războiului Rece

Tema 5. Geopolitica de la sfârșit la renaștere: mediul post-Război Rece

Structura cursului (teme):

Tema 6. Fragmentarea geopolitică: cauzele geopolitice ale războaielor din fosta Iugoslavie

Tema 7. Fragmentarea geopolitică: cauzele conflictelor „înghețate” din fosta URSS

Tema 8. Geopolitica extinderii/lărgirii europene și euro-atlantice

Tema 9. Reîntoarcerea “demonului geopoliticii” în Europa de Est: revenirea geopolitică a Rusiei

Tema 1. Noțiuni introductive

- **Hartă mentală** = percepția unei persoane cu privire la lume; harta proprie a individului descriind lumea pe care o cunoaște; convertirea unor simboluri în imagini și apoi reprezentări ale lumii.
- **Memoria și experiența colectivă au un rol extrem de important în influențarea hărților mentale ale grupurilor** – crearea unor stereotipuri (ex. ostilitatea cu care anumite grupuri de oameni privesc anumite regiuni) – soluție: turismul, călătoria în acele regiuni – experiența personală poate valida sau invalida experiența de grup.
- **Hărțile mentale stereotipale** – create prin schimbul de informații între indivizi (în trecut, narațiunea unor călătorii legendare; în prezent, mass-media creează stereotipuri culturale, accentuând elementele accidentale, câmpurile negative ale anumitor popoare sau locuri).

Geografie politică

- ramură a geografiei umane ce studiază harta politică;

Conform autorilor Martin Jones, Rhys Jones și Michael Woods (2004):

- Studiul unităților politice teritoriale, al granițelor și subdiviziunilor administrative.
- Studiul proceselor politice, diferit de știința politică numai prin accentul acordat influențelor și rezultatelor geografice în aplicarea tehnicilor de analiză spațială
- Se definește prin conceptele sale cheie, **teritoriul** și **statul**
- Studiul modului în care politica este informată prin geografie

Geopolitică

- „Sub-domeniu al geografiei politice preocupat cu **relațiile politice între state, strategiile externe ale statelor și balanța de putere mondială**”
- „utilizarea geografiei de către guvernele ce practica o politica de putere” (Britannica)
- „Viața politică planetară condiționată și explicată prin geografie” (Ion Conea)

Geostrategie

- Termenul de „geo-strategie” a fost folosit pentru prima oară de politologul american **Frederick L. Schuman** în articolul său publicat în 1942: „Let Us Learn Our Geopolitics”
- derivat din termenul ***Wehrgeopolitik*** (aprox. „geografie militară”), definit de geograful german Karl Haushofer, considerat părintele geostrategiei.
- Folosirea de către un guvern a strategiei bazate pe geopolitică (Merriam Webster)
- subdomeniu al geopoliticii, **tip de politică externă ghidată în primul rând de factori geografici – modul în care aceștia informează, constrâng sau afectează planificarea politico-militară.**

Zbigniew Brzezinski:

- **Geopolitic:** combinația unor factori geografici și politici determinând condiția unui stat sau a unei regiuni și accentuând impactul geografiei asupra politicii [ex. Petrolul, poziția insulară].
- **Strategic:** aplicarea cuprinzătoare și planificată a măsurilor pentru a atinge un țel central sau a obține achiziții vitale cu semnificație militară [ex. dezvoltarea submarinelor sau portavioanelor].
- **Geo-strategic:** combinația între considerentele strategice și cele geopolitice [ex. cum utilizezi submarinele și portavioanele pentru a controla rezervele de petrol].

Tema 2. Cartografierea Europei Centrale și de Est

- Hărțile există ca realitate atâț timp cât noi le percepem astfel!
- Totuși, ce au în comun toate statele considerate parte din “Europa Centrală și de Est”? Faptul că s-au aflat în partea estică a faimoasei Cortine de Fier trasate de Winston Churchill în discursul său din 1946: “De la Stettin în Marea Baltică, până la Trieste, în Marea Adriatică, o cortină de fier a coborât peste continent”.
- În timpul Războiului Rece, toate aceste state erau considerate de occidentali ca formând “Europa de Est”.

Sub-regiunile actualei Europe Centrale și de Est

- Europa Est-Centrală
- Țările Baltice
- Europa Sud-Estică („Balcanii”):
- Europa de Est

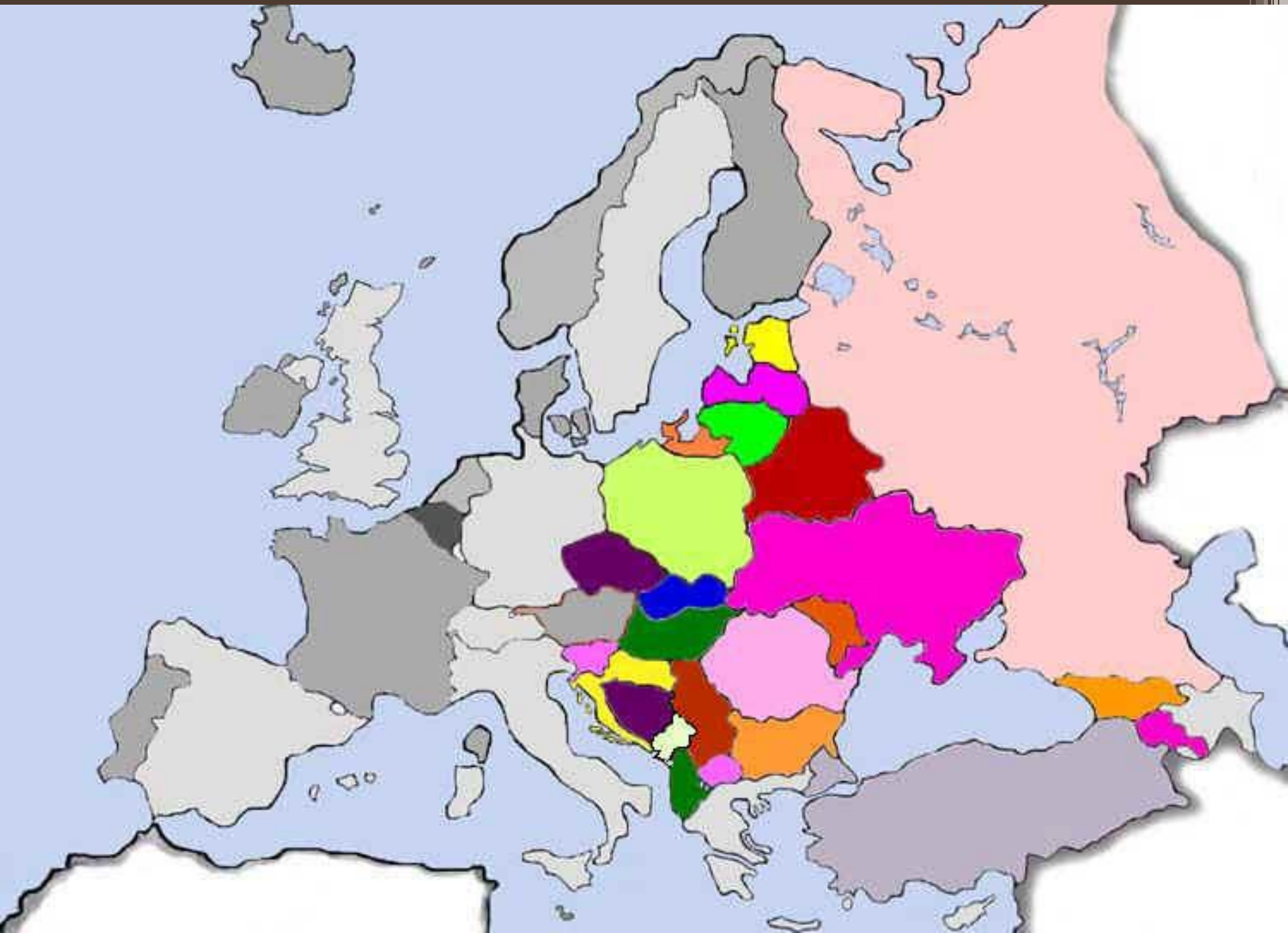
Cu excepția țărilor baltice (Lituania, Estonia, Letonia), poziționarea celorlalte țări în cadrul unei sub-regiuni este foarte adesea contestată (ex. Republica Moldova este sud-est europeană sau est-europeană?)

Statele componente ale Europei Centrale și de Est

- Federația Rusă (?), Republica Cehă, Polonia, Ungaria, Slovacia, România, Republica Moldova, Bulgaria, Croația, Serbia, Muntenegru, FYROM, Bosnia-Herțegovina, Kosovo (nerecunoscută ca independentă de toate statele lumii), Albania, Ucraina, Belarus, Lituania, Estonia, Letonia.

Central and Eastern Europe

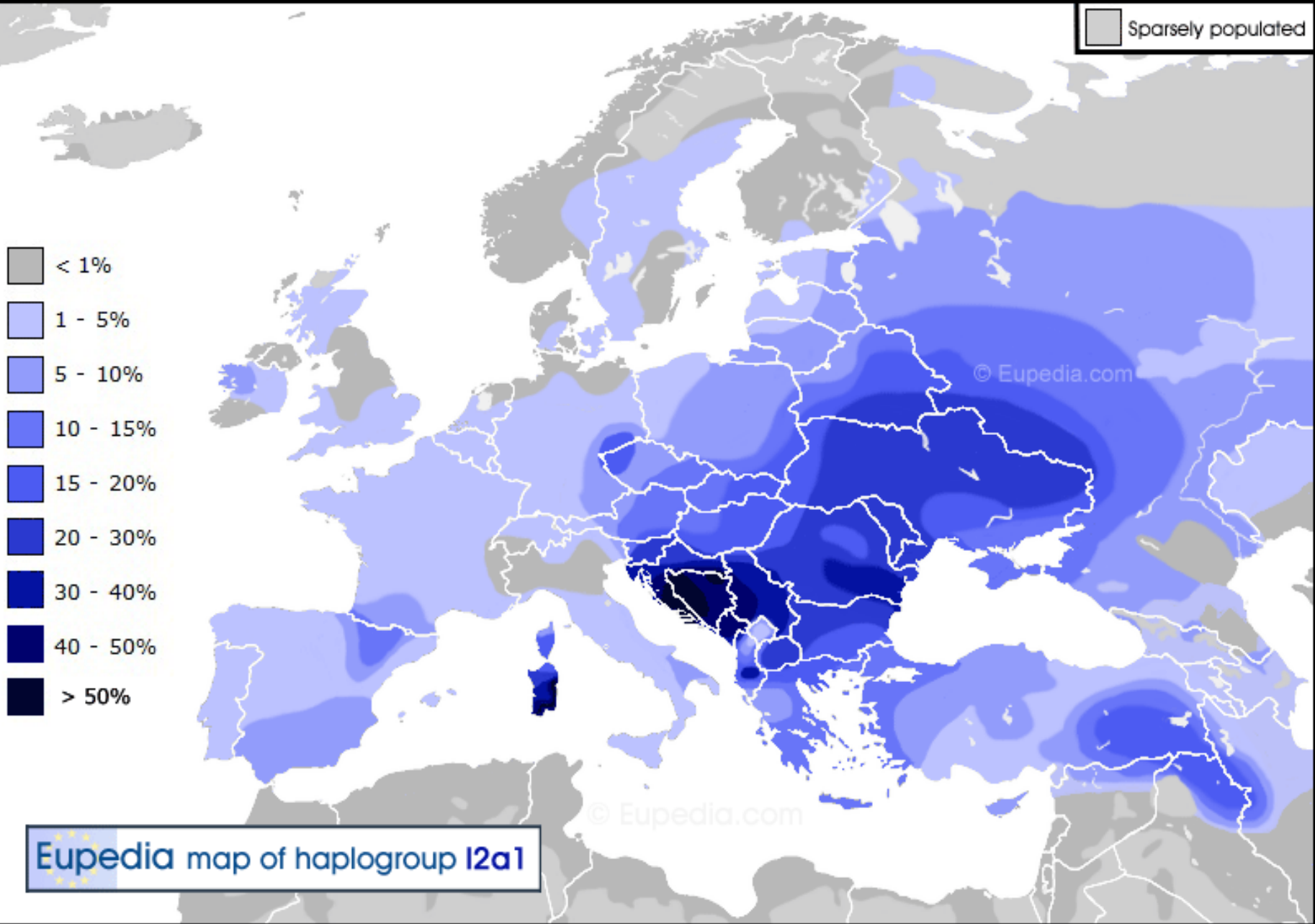

Tema 3. Scurt istoric al Europei Centrale și de Est din Antichitate până în secolul al XIX-lea

- Europa Centrală și de Est este una dintre cele mai vechi regiuni locuite de omul modern (Homo Sapiens) din Europa.
- Cea mai veche fosilă de Homo Sapiens a fost identificată în România, în Peștera cu Oase (județul Caraș-Severin) și este estimată a avea vârsta între 37800 și 42000 de ani

Zonă de refugiu

- Ultimul maxim glaciuar a fost în urmă cu peste 24500 de ani și a împins grupurile umane în sudul și sud-estul Europei până aproximativ în anul 17000 î. Chr. (zone de refugiu). Ultima perioadă glaciuară târzie (13000-10000 de ani în urmă) regiunea Marii Câmpii Est-Europene a fost **refugiul pentru multe grupări umane.**
- Ultimele ere glaciare au marcat evoluția genetică a omului în Europa și Eurasia, indicând locurile de refugiu și regiunile de unde au pornit cele mai recente colonizări. Ele semnaleză și rolul jucat de Europa Centrală și de Est în geografia umană a Eurasia: cel de **poartă de intrare a marilor migrații umane.**

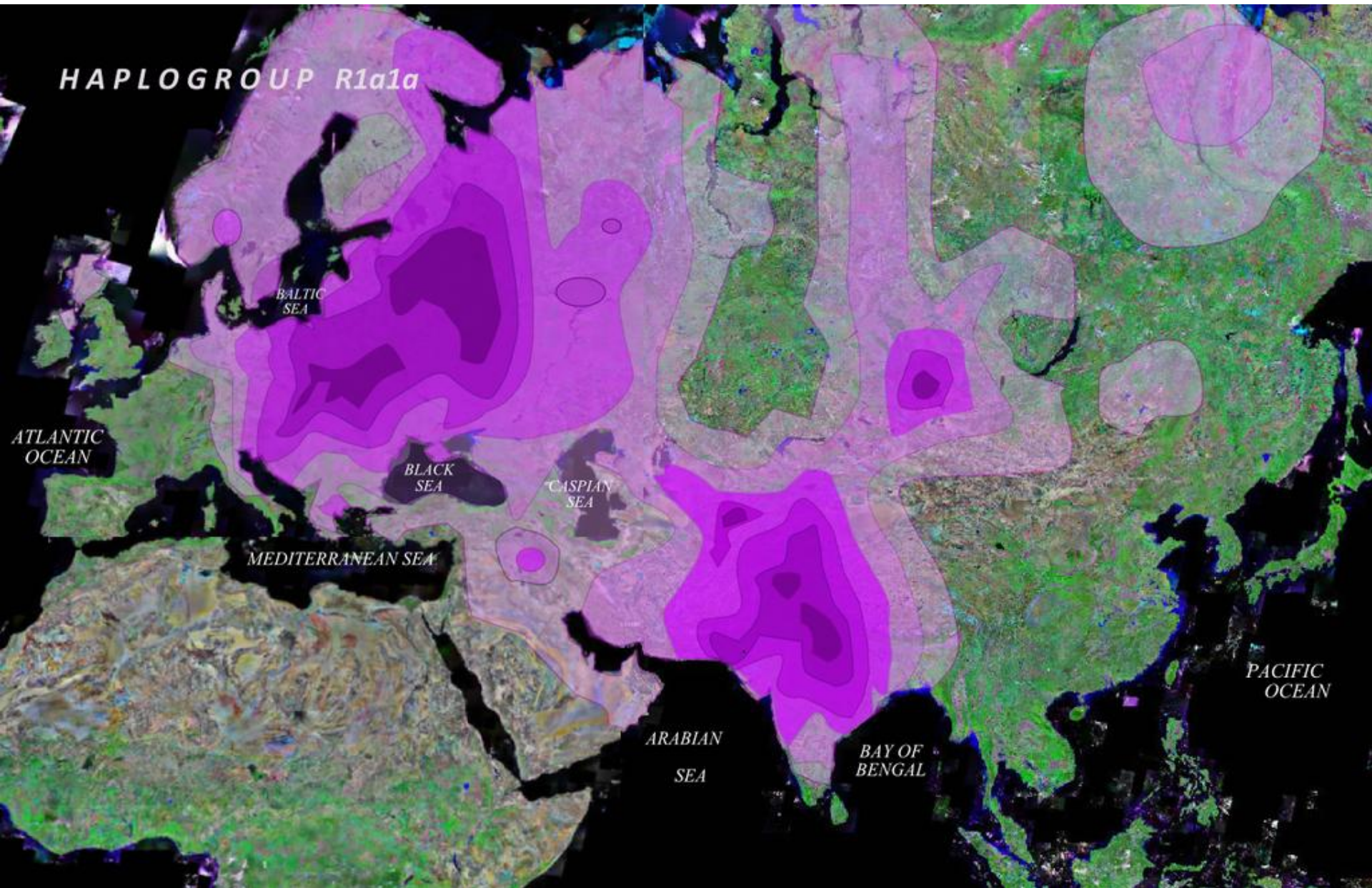

Sparsely populated

- < 1%
- 1 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 15%
- 15 - 20%
- 20 - 30%
- 30 - 40%
- 40 - 50%
- > 50%

Eupedia map of haplogroup I2a1

HAPLOGROUP R1a1a

BALTIC SEA

ATLANTIC OCEAN

BLACK SEA

CASPIAN SEA

MEDITERRANEAN SEA

ARABIAN SEA

BAY OF BENGAL

PACIFIC OCEAN

Invaziile popoarelor migratoare

- Invaziile popoarelor migratoare de la sfârșitul Antichității clasice și începuturile Evului Mediu au reconfigurat harta etno-lingvistică și culturală a Europei Centrale și de Est, aducând în scenă popoare care vor determina viitorul regiunii, cele mai importante fiind triburile germanice și slave.
- Europa Centrală și de Est, locuită și în prezent, în majoritate de slavi, a rămas câmpul geopolitic a două civilizații: **cea occidentală**, a cărui exponent statal îl reprezenta Sfântul Imperiu Roman, și **civilizația orientală** romano-germană, de credință creștină catolică, în vreme ce este reprezentată mai întâi de Imperiul Bizantin și apoi de cel Rus, de confesiune creștin-ortodoxă, între care se interpune Imperiul Otoman, un imperiu musulman, care moștenește însă o bună parte din tradiția politică bizantină.

“Sfântul Imperiu”

- „Sfântul Imperiu” și civilizația germanică au un impact major asupra popoarelor din centrul și nordul Europei, deci și din Europa Centrală și de Est.
- Acest fapt este ilustrat de multitudinea de așezări construite de germani în spațiul central-european în Evul Mediu.
- Sfântul Imperiu a avut și rolul de pivot al Creștinătății Apusene (catolicismul), reușind să impună, adesea prin forță armată (vezi Cruciadele Nordului), creștinarea popoarelor slave și baltice.

Rusia

- va juca, după scuturarea jugului mongol, de la finele secolului al XV-lea (Marele Ducat al Moscovei), rolul de protector al slavilor și al Creștinătății Orientale (ortodoxia), auto-proclamându-se, prin vocea părintelui Filofei, „a Treia Romă”.

Formarea națiunilor

- Formarea națiunilor moderne este târzie în Europa Centrală și de Est. Faptul se datorează eșecului statalității (majoritatea popoarelor din regiune sunt cucerite de imperiile vecine până în a 2-a jumătate a secolului al XIX-lea), dar și eterogenității etnice. Naționalismul se naște aici ca o reflectare în oglindă a naționalismului occidental, dar nu preia elementele specifice naționalismului politic francez, american sau britanic bazate pe *jus loci*, ci cele ale etno-naționalismului german, bazat pe *jus sanguinis*.

Tema 4. Nașterea geopoliticii: de la Mitteleuropa la Europa de Est a Războiului Rece

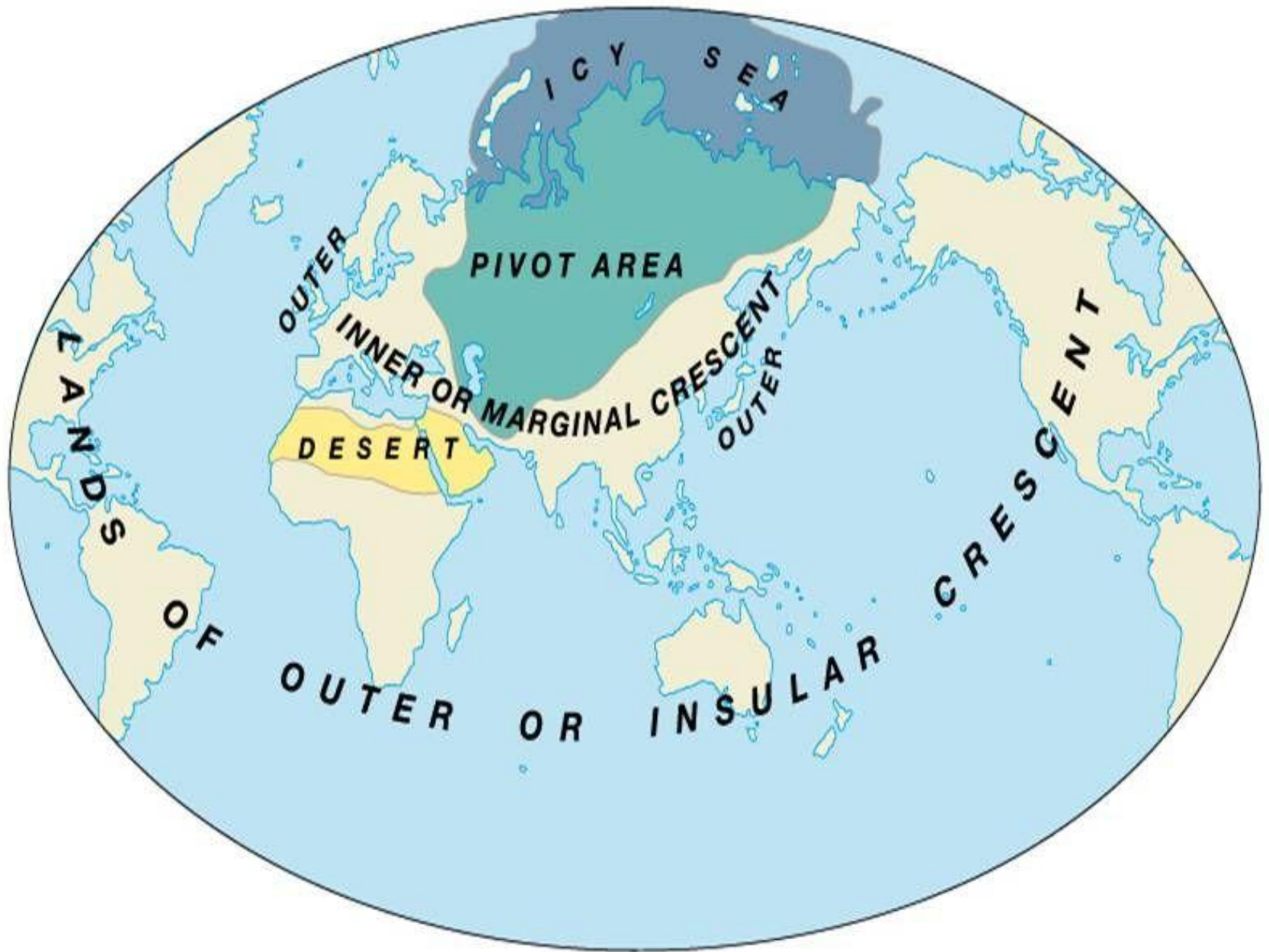
- Friedrich Ratzel dezvoltă, în premieră, geografia politică, în celebra sa lucrare *Politische Geographie* (1897)
- Geografia politică este concepută ca o știință a statului, privit ca organism viu, dependent de spațiu (*Raum*), poziție (*Loge*) și granițe (*Grenzen*)

- Pentru tema noastră Friedrich Ratzel dezvoltă conceptul de Europă Centrală în lucrarea sa din 1898, *Germania. Introducere în știința patriei*. Conform geografului german, „Europa Centrală se întinde de la Alpi până pe toată lungimea Mării Nordului și de la Canalul Britanic (Marea Mânecii – n.n.) până pe culmile Carpaților de-a lungul marilor fluvii europene Rinul și Dunarea. Este un spațiu geografic variabil unitar, ce cuprinde, în proporții aproximativ egale, toate formele de relief și care beneficiază de o aceeași climă, de o faună și floră unitar distribuită, cu căi de comunicație naturale etc.”

Utopia: The „Greater Germanic Reich of the German Nation“

- Friedrich Naumann, propunea în 1915, în plin război, o lucrare intitulată *Mitteleuropa*.
 - în Europa exista o entitate centrală compusă din țări germanice care ar trebui să se unească pentru a crea o forță formidabilă numită „Europa Centrală”.
 - Aceasta urma să aibă capacitatea politică și ideologică de a opri toate amenințările la adresa națiunilor europene.

Halford Mackinder

- Mackinder vede istoria lumii ca pe o **luptă între puterile terestre și cele maritime**. Problema era că, la începutul secolului trecut, așa cum remarcă acest precursor al globalizării, lumea devenise un „**sistem închis**”, în care nu mai erau noi teritorii de descoperit, cucerit și pentru care să lupți fără a afecta evenimentele din alte locuri. Ca urmare, puterile terestre și maritime urmau să lupte pentru dominația întregii lumi, iar învingătorul putea ajunge în situația de a stabili un imperiu mondial

- În jurul acestei narațiuni construiește geograful britanic teoria *Heartlandului*. Ea apare într-un articol prezentat în 1904 în fața Societății Geografice, intitulat „**The Geographical Pivot of History**” („Pivotul geografic al istoriei”). Mai târziu, redenumeste „Aria Pivot” folosind sintagma *Heartland*. Acest spațiu coincide, în mare măsură cu Rusia și reprezintă cea mai mare parte din supercontinentul eurasiatic, concentrând peste 2/3 din resursele minerale ale omenirii.

- Dacă trecutul recent (Anglia victoriană) privilegiase puterea maritimă în defavoarea celei terestre, viitorul urma să fie al puterii terestre care va controla Heartlandul și Europa de Est. În viziunea lui Mackinder acest fapt era facilitat de revoluția industrială care aduce în scenă eurasiatică căile ferate. Într-adevăr, predicția lui Mackinder s-a adevărat în 1916, când Magistrala Trans-Siberiană lega Moscova de Vladivostok.

Europa de Est ocupă un rol privilegiat în gândirea lui Mackinder

- *Cine conduce Europa de Est comandă Heartlandul;*
- *Cine conduce Heartlandul comandă Insula-Lume;*
- *Cine conduce Insula-Lume comandă Lumea.*

Tema 5. Geopolitica de la sfârșit la renaștere: mediul post-Război Rece

Karl Haushofer

Haushofer devine nu numai primul profesor universitar de geopolitică din lume (cu această titulatură), ci chiar precursorul geostrategiei, pe care o numește *Wehrpolitik* (politica apărării).

Haushofer a înțeles, încă din perioada interbelică, faptul că marile regiuni ale Terrei sunt destinate să fie dominate de o Mare Putere, devenind posibile *Pan-configurații*: Pan-Europa, Eurafrika, Pan-Rusia, Pan-Pacific, Pan-America, Pan-Islam.

- *Totuși, sunt vinovat, dar nu pentru ce cred ei.*
- *Cu mult timp în urmă ar fi trebuit să-mi știu datoria,*
- *Ar fi trebuit să numesc acidul răului lor – rău,*
- *Dar rațiunea mea m-a părăsit prea mult timp*
- *Și în inima mea o voce mă acuză:*
- *Timp îndelungat mi-am trădat conștiința,*
- *M-am înșelat pe mine însumi și mulți din prieteni*
- *Devreme-am simțit strigătele mizeriei fără de sfârșit*
- *Și-am avertizat dar niciodată destul de tare și de clar –*
- *Astăzi eu știu ce fel de vină mă acuză aici.*

(Sonetul moabit “Vina”, Albrecht Haushofer)

Demonul geopoliticii

Dar tatăl meu a rupt sigiliul.

El nu a văzut suflarea râului crescând.

El a lăsat demonul să se avânte-n lume.

(Sonetul moabit “*Tatăl*”, Albrecht Haushofer)

“Vântul schimbării” (Scorpions, 1990)

Lumea-i tot mai mică

Te gândeai vreodată

Că putem fi atât de aproape, ca frații?

Viitorul e în aer

Îl pot simți oriunde

Suflând cu vântul schimbării

2 realități geopolitice

- Se putea spune că regiunea se scindează aproape iremediabil în două-trei sub-regiuni: pe de o parte, Europa Centrală a grupului de la Visegrad se îndreaptă spre Europa unită și Alianța Nord-Atlantică într-un climat de relativă stabilitate și prosperitate progresivă
- pe de altă parte, țările din Balcanii de Vest trăiesc periculos în timpul războaielor din fosta Iugoslavie, furnizând primele semne de întrebare asupra validității ideii potrivit căreia epoca geopoliticii s-a încheiat;
- statele din fosta URSS se află într-un declin multifacțat (politic, economic, demografic), confruntându-se cu probleme grele de adaptare la noul sistem internațional

Tema 6. Fragmentarea geopolitică: cauzele geopolitice ale războaielor din fosta Iugoslavie

- factorii care au condus la fragmentarea și războaiele Iugoslaviei:
 - **Oportunismul noilor lideri politici**, precum Slobodan Milosevic sau Franjo Tuđman, care au exploatat temerile naționaliste pentru a-și consolida capitalul politic intern;
 - În mod particular, Milosevic a fost un *warmonger* (**ațâțător de război**), care a provocat **agitație interetnică**, a prezis posibilitatea războiului și, în calitate de lider al Serbiei, a acumulat arme grele pregătindu-se pentru **un război care trebuia să se încheie cu victoria sârbilor și controlul lor asupra fostei Iugoslavii (proiectul Serbia Mare)**;
 - Franjo Tuđman, general în retragere al armatei iugoslave, avea pregătire în domeniul științelor politice și geopoliticii și fusese un avocat al interpretării croate a istoriei iugoslave, fiind acuzat adesea de colegii săi de naționalism;
 - **Niciuna dintre republici nu era omogenă etnic**, cuprinzând mari minorități provenind din alte republici (cele mai mari diaspore erau cele sârbe și erau bine grupate spațial – ex. Krajina în Croația);

- Rolul jucat de **istorie și cultură în formarea intelectuală a iugoslavilor: marile traume ale trecutului** (ex. bătălia de la Kosovopolje din 1389), identificarea pozitivă cu grupul etnic de apartenență și negativă față de celelalte (ex. rivalitatea dintre sârbii ortodocși și croații catolici);
- **Nu poate fi trecută cu vederea disoluția URSS**, cu toate că Iugoslavia se bucura în timpul Războiului Rece de un statut autonom – abandonarea doctrinei Brejnev a suveranității limitate a stimulat dorința liderilor locali și regionali de a obține o autonomie foarte mare, nemai existând spectrul unei interferențe externe;
- **Criza și declinul economic care afecta Iugoslavia și impresia republicilor mai industrializate (Slovenia și Croația) că ele plăteau mai mult din povara datoriei federației**, dar aveau o influență disproporționat mai slabă asupra luării deciziei la Beograd, capitala federației, dar și a Serbiei.

Former Yugoslavia

- războaiele din fosta Iugoslavie conduc la renașterea geopoliticii occidentale – **geopolitica pacificării și reconstrucției**
- **NATO devine portdrapelul securității Europei Centrale și de Est**, în lipsa organizației rivale (Pactul de la Varșovia) dizolvată
- *The responsibility to protect* (responsabilitatea de a proteja) devine, începând din 2005, o normă de drept internațional și ca urmare la ceea ce s-a întâmplat în fosta Iugoslavie jure la 1 iulie 1991

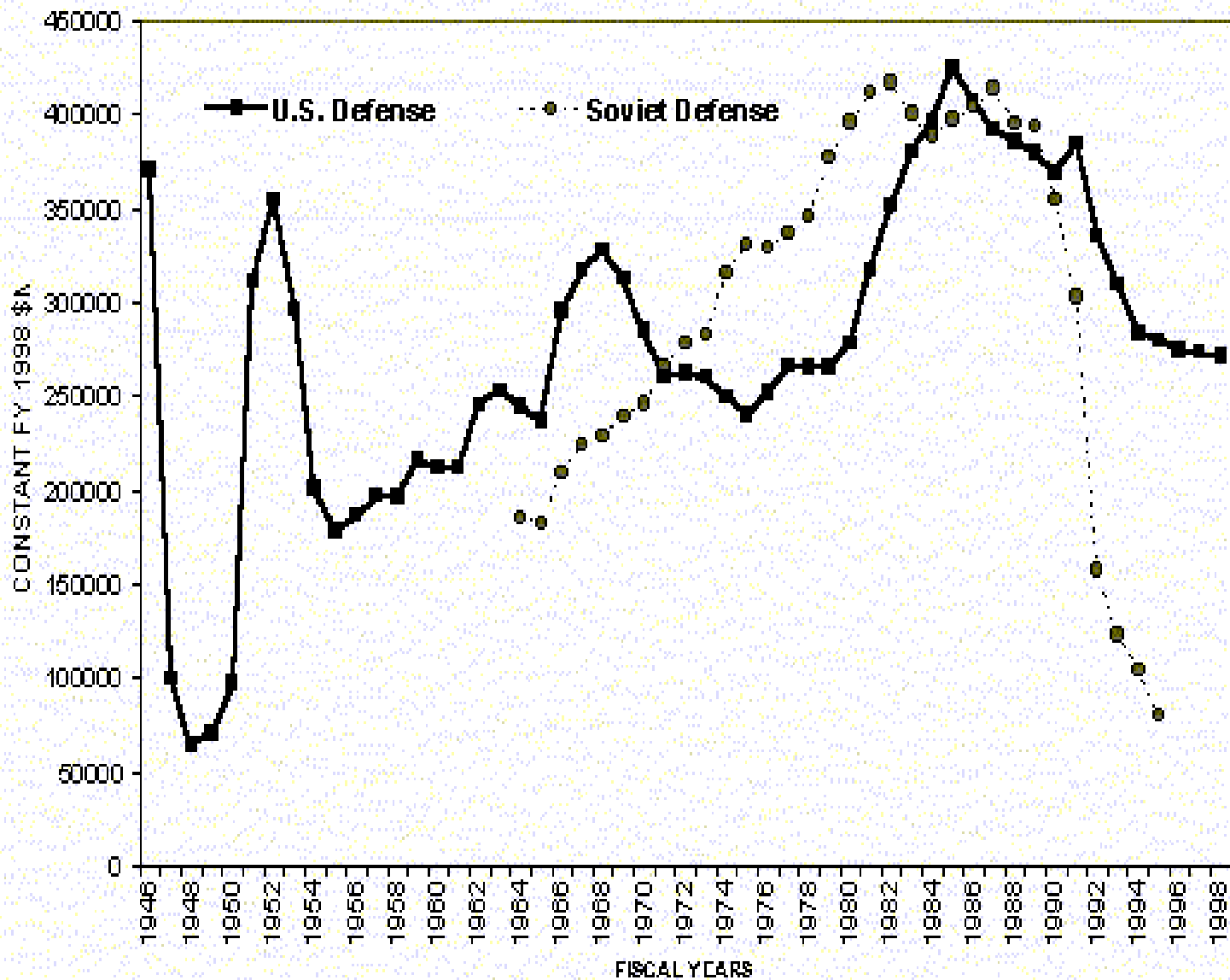
Tema 7. Fragmentarea geopolitică: cauzele conflictelor „înghețate” din fosta URSS

- Implozia fostei URSS nu a fost atât de spectaculoasă precum cea a Iugoslaviei, dar a dat naștere la **conflicte “înghețate”** încă nerezolvate
- a lăsat un **vacuum de putere în Europa de Est**
- pericolul unei destrămări violente cu efecte devastatoare asupra securității internaționale a fost evitat doar prin faptul că **Rusia a moștenit arsenalul nuclear al fostei Uniuni Sovietice.**

Cauze

- Unele preced dispariția URSS
 - vechiul conflict dintre Armenia și Azerbaidjan asupra enclavei armene din Nagorno-Karabakh a re-izbucnit încă din anii '80
- formarea unor noi elite politice locale revendicându-și independența față de centrul imperial
- Eșecul său a fost făcut inevitabil de **prăpastia amplă între centru și zonele de frontieră**, incapacitatea ultimei de a performa în condițiile cerute de Kremlin, de-a lungul întregii istorii a URSS.
- teama viscerală de Occident și perspectiva pierderii cuceririlor socialiste sub asaltul reacțiunii capitaliste.

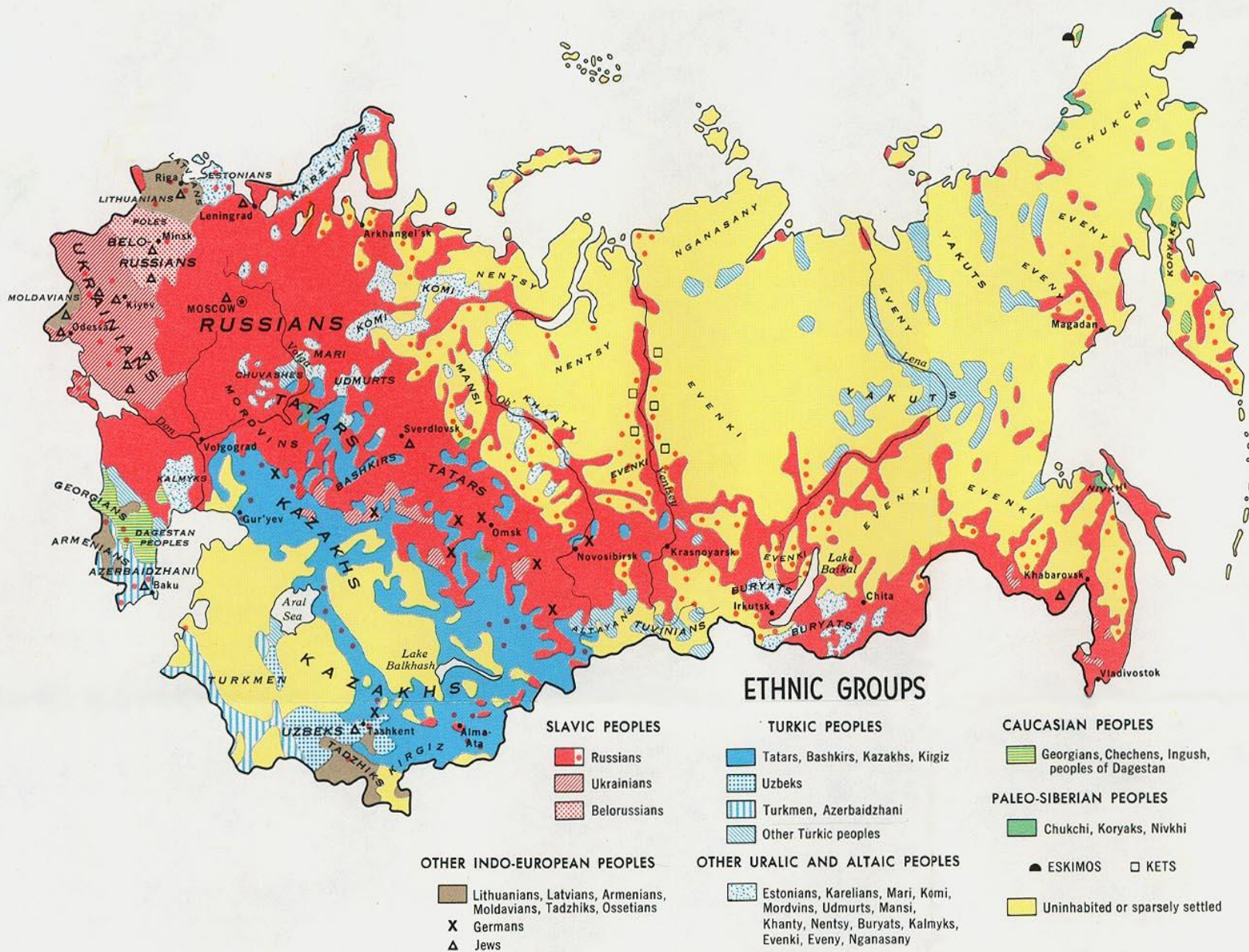
- Soluția era menținerea balanței de putere cu Statele Unite, printr-un program sistematic de înarmare al URSS
- Administrația Reagan a ridicat cheltuielile de apărare ale SUA de la 134 miliarde în 1980 la 253 miliarde în 1989 (7% din PIB) – creșterea masivă a deficitului federal →
- **URSS a crescut cheltuielile proprii de la 22% la 27% procente din PIB, înghețând producția de bunuri civile la nivelurile anului 1980!**

- Minoritățile ruse și rusofone enclavizate în fostele republici unionale – politica colonizării și rusificării este veche din timpul Imperiului Țarist; ea a fost continuată cu mare succes și în epoca stalinistă, sub camuflajul industrializării – specialiști din Moscova și alte orașe mari ale Rusiei au fost detașați înspre periferiile imperiului, alături de corpuri de armată sovietice, precum Armata a 14-a staționată în Transnistria;
- Minoritățile rusofone au fost poziționate în special în zonele urbane industrializate, în timp ce populația majoritară a rămas în regiunile agricole rurale (ex. cazul moldovenilor față de rusofonii din Transnistria);
- Minoritățile rusofone nu s-au identificat identitar cu viitoarele state ex-sovietice și nu s-au adaptat la condițiile independenței acestora și la coexistența pașnică cu alte majorități etnice (ex. Rușii și bielorușii din țările baltice);
- Existența unor probleme interetnice premergătoare sovietizării (ex. Conflictul armeano-azer);
- Lideri sovietici precum Stalin sau Hrușciiov au retrasat arbitrar frontierele interne ale Uniunii Sovietice, ceea ce a creat tensiuni în perioada post-independență (ex. Situația Crimeii);
- Crearea de interdependențe între regiunile URSS, prin dezvoltarea inegală și disproporționată a industriei (ex. dependența Ucrainei față de bazinul Donetsk și a Republicii Moldova față de Transnistria);

Etno-naționalismul

- O cauză comună a crizelor din fostele federații (iugoslavă și sovietică) este o trăsătură specifică a naționalismului est-european: etno-naționalismul. Față de naționalismele dezvoltate în Europa Occidentală a ultimei jumătăți de secol, bazate pe cetățenie, nu pe etnicitate, rasă sau religie, naționalismul est-european se bazează, asemenea celui german din secolul al XIX-lea, pe sânge, pe ideea unei comunități etnice superioare în raport cu cele conlocuitoare, a cărei supraviețuire este pusă mereu în pericol de elementul străin

Leviathan versus Behemoth, ilustrație din 1885 realizată de William Blake la Cartea lui Iov.

Temele 8. Geopolitica extinderii/lărgirii europene și euro- atlantice

- *Schimbarea naturii relațiilor internaționale după colapsul URSS* corespunde, așa cum observa și Nugent, unei mutări de accent dinspre „dimensiunea globală Est-Vest” spre „probleme și conflicte regionale
- *Criza și războiul din Golf (1990-1991)* a demonstrat că CPE va fi ineficace atât timp cât politica de securitate și apărare vor fi separate de politica externă. Spre exemplu acțiunea diplomatică comună a Statelor Membre în direcția impunerii unor sancțiuni economice Irakului a funcționat. În lipsa unei politici de apărare comună, dincolo de acest tip de acțiune, Statele Membre au acționat necoordonat.
- *Răspunsul CEE/UE la criza iugoslavă (1991-1999)* a fost pregătit și dezvoltat în pripă, iar resursele mobilizate pentru soluționarea crizei au fost neadecvate, așa încât s-a apelat, în cele din urmă, la SUA pentru obținerea unei soluții eficiente

Input-ul central-european

- Problematika extinderii s-a născut ca răspuns (feedback) la cererea statelor central-europene apărută aproape imediat după căderea comunismului și nașterea regimurilor democratice: dorința de aderare la instituțiile europene și cele euroatlantice
- Europa Centrală dorea să se bucure de stabilitatea și prosperitatea celei apusene, dar și să se disocieze de haosul din Balcani și fostul spațiu sovietic.

criteriile de la Copenhaga - 1993

- **Criterii politice:** stabilitatea instituțiilor garantând democrația, statul de drept, drepturile omului și respectarea și protejarea minorităților;
- **Criterii economice:** o economie de piață funcțională și capacitatea de a face față competiției și forțelor pieței;
- **Capacitate administrativă și instituțională** de a implementa eficient acquis-ul și abilitatea de a îndeplini obligațiile revenind calității de membru.

Aderarea la NATO - criterii

- *NATO are o politică a porții deschise cu privire la lărgire. Orice țară europeană aflată în poziția de a promova principiile Tratatului de la Washington și de a contribui la securitatea ariei euro-atlantice poate deveni un membru al Alianței la invitația Consiliului Nord-Atlantic.*
- *Țările aspirând să devină membre ale NATO sunt așteptate să îndeplinească anumite țeluri politice, economice și militare cu scopul de a asigura că pot deveni atât contributory, cât și beneficiari ai securității Alianței.*
- *Planul de Acțiune pentru Aderare la NATO (MAP) este conceput pentru a asista țările partenere aspirante în pregătirile lor prin asigurarea unui cadru care permite NATO să canalizeze asistența și sprijinul practic pentru ele în toate aspectele aderării la NATO. Am preferat abrevierea în engleză – Membership Action Plan.*

- obligativitatea țărilor candidate de a avea relații bune cu vecinii
- renunțarea la armatele bazate pe serviciul militar obligatoriu și înlocuirea cu forțe armate profesionale

Geopolitica Uniunii Europene

- UE nu este o putere geopolitică tradițională, nefiind un stat-națiune
- Geopolitica tradițională nu poate fi aplicată studiului UE, deoarece Uniunea nu dispune de capacități de putere militară (nu există o armată comună europeană);
- Integrarea europeană în sine este o respingere a geopoliticii tradiționale sau a geopoliticii războiului; UE are o identitate „kantiană”, bazată pe lege, pace, stabilitate și cooperare;
- Mulți autori o identifică folosind sintagma **putere civilă**, iar unii, precum Jan Manners cea de **putere normativă**
- **Putere soft**: UE deține importante atribute de putere soft (influență politică, atractivitate economică, socială și culturală) – **UE este un actor geopolitic postmodern!**
- Ideea **condiționalității**: orice actor care dorește să coopereze cu UE trebuie să respecte standardele Uniunii Europene

Puterea normativă Europa (Jan Manners, 2002)

Cinci norme centrale:

- (1) Centralitatea păcii;
- (2) Ideea de libertate;
- (3) Democrația;
- (4) Statul de drept;
- (5) Respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale +

Patru reguli „minore”:

- Notiunea de solidaritate socială;
- Anti-discriminarea și protecția minorităților;
- Dezvoltarea durabilă;
- Buna guvernare.

Parteneriatul estic

- **Parteneriat** – aranjament cooperativ între 2 sau mai multe părți cu scopul de a-și realiza interesele mutuale; instrument folosit de organizațiile occidentale în relația cu țările din Europa de Est după Războiul Rece
 - Parteneriatul pentru Pace al NATO (PfP)
 - Parteneriatul Estic al UE (parte din Politica Europeană de Vecinătate)
- Schimbarea climatului politic: foști dușmani devin actuali parteneri și prieteni

Date macro cu privire la UE

- Economia europeană este cea mai mare economie a lumii, cu un PIB DE 16.641 miliarde dolari (1000 de miliarde mai mult decât SUA și 8.400 miliarde mai mult decât China)
 - Populația UE era de 506,8 milioane la 1 ianuarie 2012 și are o creștere naturală pozitivă (datorată în special etnicilor non-europeni), cu o proiecție de 520 milioane în 2035 (dar cu o populație îmbătrânită) și 505 milioane în 2060.
 - Conform estimărilor, economia UE va genera în 2018 nu PIB de 17.872 miliarde de dolari, dar va pierde supremația în fața SUA (care va atinge 21.100 miliarde) și cu un ușor avans în fața Chinei (care va atinge 15.000 miliarde)
 - În 2025 va reprezenta numai 17% din economia mondială, în comparație cu SUA (18%) și China (22%)
- Sursa: *World Economic Outlook Database*, International Monetary Fund, April 2013.

Condiția geopolitică internă a UE

- ❑ lipsa unei perspective pe termen mediu pentru creștere economică durabilă;
- ❑ lipsa pe termen scurt spre mediu a perspectivelor de a limita dependența energetică de resursele rusești;
- ❑ capacități militare comune reduse ca urmare a eșecului comunitarizării Politicii Comune de Securitate și Apărare ca urmare a lipsei de voință politică a Statelor Membre;
- ❑ creșterea șomajului și insecurității sociale poate duce în continuare la deziluzia politică a cetățenilor și la ascensiunea partidelor politice extremiste atât în guvernarea Statelor Membre cât și în Parlamentul European

Internal geopolitical condition of the European Union

- ❑ reîntoarcerea la politica de putere în interiorul UE, în special în Consiliul European
 - Statele puternice precum Germania își realizează interesele și agendele lor naționale utilizând UE și chiar negociind cu părți terțe fără acordul Uniunii;
 - Creșterea antagonismului între membrii nordici ai UE și cei sudici sau între „vechea” și „noua” Europa
 - Lipsa disponibilității de a plăti costurile crizei economice → austeritatea va continua să afecteze mai ales Membrii săraci ai UE (lipsa de solidaritate!)
 - O Europă cu mai multe viteze și cu Membri de rang secund sau terțiar se dezvoltă, amenințând fundamentele Europei unite.

Extremism in Europe

- Racism, xenophobia, even anti-semitism
- Threatens the European integration, peace and even democracy
- Lacks the necessary competences to pursue legitimate goals and policies and address the real threats
- Identifies imaginary enemies within the gates: the immigrants „threatening” the jobs, personal security and even culture of the resident citizens
- Targets the enemies within (Romanians, Bulgarians) and the organization that made it all happen: the European Union
- The ascent of the left and right radicals after the 2014 European parliamentary elections is a sign of the growing impatience with the policies of the EU and its Member States to curb the crisis – an example is the win of the UKIP in the European elections of May 2014 (with Labour Party on 2nd place, and the Conservatives in the 3rd)

Nigel Farage

Asked which current world leader he most admired, Farage replied: "As an operator, but not as a human being, I would say Putin. "The way he played the whole Syria thing. Brilliant. Not that I approve of him politically. How many journalists in jail now?"

Source: *The Guardian*, Monday 31 March 2014

"The reason people are concerned is they know, because they have read in the newspapers - the very same newspapers that are now criticising me who run big double-paged spreads saying there is a crime wave in London coming from Romania."

Leader of the UK Independence Party (UKIP), Nigel Farage is reputed for his racist and sexist remarks, targetting immigrants indiscriminately (especially Romanians) for allegedly growing crime in the UK

European Union's external General overview

geopolitical condition

- The main external threat from geopolitical point of view is the return of the Russian Federation as a geostrategic actor in the Eastern Europe
- The European Union, a legal or normative power is facing an assertive traditional power using the force and threat of force in international politics to advance its interests
- Russia's annexation of Crimea and the destabilization of Ukraine is an **unprecedented challenge** to the post Cold War international order from which the EU had emerged
 - Russia watches the world in spheres of influence – the Eastern Partnership of the EU or NATO enlargement are perceived as a geopolitical threat
- Another challenge is the gradual retreat of the US from its European outpost towards the Asia-Pacific area

Russian geopolitical resurgence

- 1. Russian geopolitical contemporary theory
- 2. Russian capability to sustain the geopolitical interest
 - a. internal geopolitics (political regime, weak state/strong state, social cohesion, corruption)
 - b. demographic problems
 - c. Russian economic environment
 - d. military capabilities

1. Russian geopolitical contemporary theory

- **Neo-Eurasianism: *Eurasian expansionism***
- Alexander Dugin – “*Foundations of Geopolitics*”
 - “***The Center of the World is Eurasia***”
(Europe, Asia and Middle East)
 - “***Russia must be the center of Eurasia***”
 - “***Who will rule Eurasia will master world***”
 - “***All major powers had ambitions to dominate Eurasia***”

EURASIA AND EURASIANISM

Putin's current foreign policy seems to be largely inspired by Dugin's expansionist theories

1. Russian geopolitical contemporary theory

- **Neo-Eurasianism: *Eurasian expansionism***, Alexander Dugin
- **Directions of Action for Russia**
 - ***Inside*** : Russia has to establish, using reforms, a multiethnic ant multi-religious state, spreading pan-Slavism and pan-orthodoxy
 - ***Outside***: he suggests alliances with Germany, Iran and Japan

Three special projects of Russian geopolitical goals:

- Pan-European: European Empire, organized around Germany and "Mitteleuropa"
- Pan-Islamic Empire: Central Asia organized around Iran.
- Pan-Asian Empire Pacific: organized around Japan;

Russia: an "empire" that will dominate several other empires.

a. internal geopolitics

- **political regime:**

- politics is controlled by *siloviki* (is a Russian word for politicians from the security or military services);
- apparent democracy;
- authoritarian regime of President Putin;
- lack of alternation in government.

According with Failed States Index 2013 - **Russian problems:**

- Legacy of Vengeance-Seeking Group Grievance or Group Paranoia (8.2)
- Criminalization and/or Delegitimization of the State (8.1)
- Suspension or Arbitrary Application of the Rule of Law and Widespread Human Rights Abuse (8.6)
- Security Apparatus Operates as a "State Within a State" (8.5)
- Rise of Factionalized Elites (8.0)

Russian Taft points

- Sharp and/or Severe Economic Decline (3.5)
- Intervention of Other States or External Political Actors (4.0)

Russian capability to sustain the geopolitical interest

Rank	Country												Total	
80	Russia	5.7	5.3	8.2	5.1	7.0	3.5	8.1	5.1	8.6	8.5	8.0	4.0	77.1
81	Belarus	5.7	3.6	6.8	3.9	5.7	6.2	9.0	5.2	8.3	6.3	8.3	7.6	76.7
83	Moldova	5.9	5.0	6.0	6.9	5.9	6.4	6.9	5.7	6.0	7.2	7.7	6.9	76.5
117	Ukraine	4.7	3.2	5.9	5.7	5.3	5.4	7.8	3.6	5.7	4.4	8.0	6.2	65.9
130	Romania	4.3	2.7	6.3	4.7	5.3	5.7	6.4	4.3	3.9	4.1	5.2	4.6	57.4
153	Poland	3.5	2.8	3.8	5.0	3.9	3.5	3.4	2.8	2.9	2.5	3.6	3.3	40.9
159	United States	3.0	2.3	4.2	1.0	4.8	3.2	2.3	2.4	3.2	2.2	3.9	1.0	33.5
160	United Kingdom	2.5	2.7	5.0	2.1	3.6	4.1	1.6	2.3	1.8	2.7	3.5	1.3	33.2
161	France	2.7	2.2	5.9	1.9	4.3	4.0	2.2	1.5	2.4	2.3	1.9	1.4	32.6
165	Germany	2.4	3.6	4.3	2.2	3.9	2.6	1.4	1.8	1.9	2.2	2.0	1.4	29.7

b. demographic problems

- Population: 142,470,272 (July 2014 est.) - country comparison to the world: 10
- Ethnic groups: Russian 77.7%, Tatar 3.7%, Ukrainian 1.4%, Bashkir 1.1%, Chuvash 1%, Chechen 1%, other 10.2%, unspecified 3.9%. *More than 190 ethnic groups are represents in Russia's*
- Religions: Russian Orthodox 15-20%, Muslim 10-15%, other Christian 2% (2006 est.).
- *Estimates are of practicing worshipers; Russia has large populations of non-practicing believers and non-believers, a legacy of over seven decades of Soviet rule*

- **Russian Federation** is currently in an accelerated economic recovery but is relied too much on the export of raw materials.
- The Russian Federation's GDP will increase from 2021 billion\$ in 2012 to 3181 billion\$ in 2018.

Russia's military budget

- Russia has a defense budget about 90.7 billion\$ (4.4% of GDP) and 116 billion\$ total defense spending - being on the third position, after the U.S. and China's military budget.
- The official budget is set to rise to US\$ 83.7 billion in 2015, and approximately US\$93.9 billion) in 2016.
- As of 2014, Russia's military budget is higher than any other European nation. (EU countries invest about 286 billion\$ annual in defense)
- Russia's military budget is approximately 1/7th (14%) of the US military budget.
- It is estimated that Russia has already tripled its defense budget since 2000.

Russian military capabilities

Active Frontline Personnel: 766,000; Reserve Personnel: 2,485,000

Land Forces

Tanks: 15,500 Armored Fighting Vehicles (AFVs): 27,607

Self-Propelled Guns (SPGs): 5,990

Towed-Artillery: 4,625

Multiple-Launch Rocket Systems (MLRSs): 3,781

Air Forces

Fighters/Interceptors: 736

Fixed-Wing Attack Aircraft: 1,289

Transport Aircraft: 730

Trainer Aircraft: 303

Helicopters: 973

Attack Helicopters: 114

Russian military capabilities

Total Naval Strength: 352

Aircraft Carriers: 1

Frigates: 4

Destroyers: 13

Corvettes: 74

Submarines: 63

Coastal Defense Craft: 65

Mine Warfare: 34

Russian military capabilities

Russian Nuclear Power

- Total warheads: 8,000
- Operational Strategic: 1,600 warheads (USA 1,920, France 290, UK 160)
- Operational Nonstrategic: 0, (USA 184)
- Reserve/Nondeployed: 2,700 warheads (USA 2,661, UK 65)
- Military Stockpile: 4,300 warheads (USA 4,765, France 300, UK 220)

- Source: *Russian nuclear forces, 2014*, Bulletin of the Atomic Scientists 2014, <http://bos.sagepub.com/cgi/collection/nuclearnotebook>

Russian military capabilities

- **Strategic Rocket Forces of the Russian Federation**

- 58 silo-based R-36M2 (SS-18) - which carries ten warheads – Operational range 10,200–16,000 km
- 70 silo-based UR-100N (SS-19)- with six warheads each will be removed by 2017 – Operational range: 10,000 km
- 153 mobile RT-2PM "Topol" (SS-25) - Single warhead 800 kt warhead, – Operational range: 10,500 km
- 60 silo-based RT-2UTTH "Topol M" (SS-27) - with single warhead – Operational range: 11,000 km
- 18 mobile RT-2UTTH "Topol M" (SS-27) - with single warhead - Operational range: 11,000 km
- 42 mobile and silo based RS-24 "Yars" (SS-29) - three warheads - Operational range: 12,000 km

- **Strategic nuclear forces of Russia include:**

- Land based Strategic Rocket Forces: 489 missiles carrying up to 1,788 warheads;
- Sea based Strategic Fleet: 12 submarines carrying up to 609 warheads; they should be able to employ, in a near future, delivery systems like SS-N-30 Bulava.
- Strategic Aviation: 79 bombers carrying up to 884 cruise missiles.

UKRAINE vs RUSSIA

Russia far outstrips Ukraine in military size, expenditures and might. A 2012 Ukrainian defense report stressed that the military is operating with outdated equipment. By contrast, Russia has poured money into its military, making it one of the world's most powerful. Here's a comparison:

Military Personnel

Tanks

Ships

Nuclear Capabilities

Military Expenditures

UKRAINE
Population:
44,573,205
(estimated)

139,000

735

25

A non-nuclear nation

\$1.6 billion

RUSSIA
Population:
142,500,482
(estimated)

774,500

2,850

219

1,480 deployed strategic warheads

1,022 non-deployed strategic warheads

+

2,000 tactical nuclear warheads

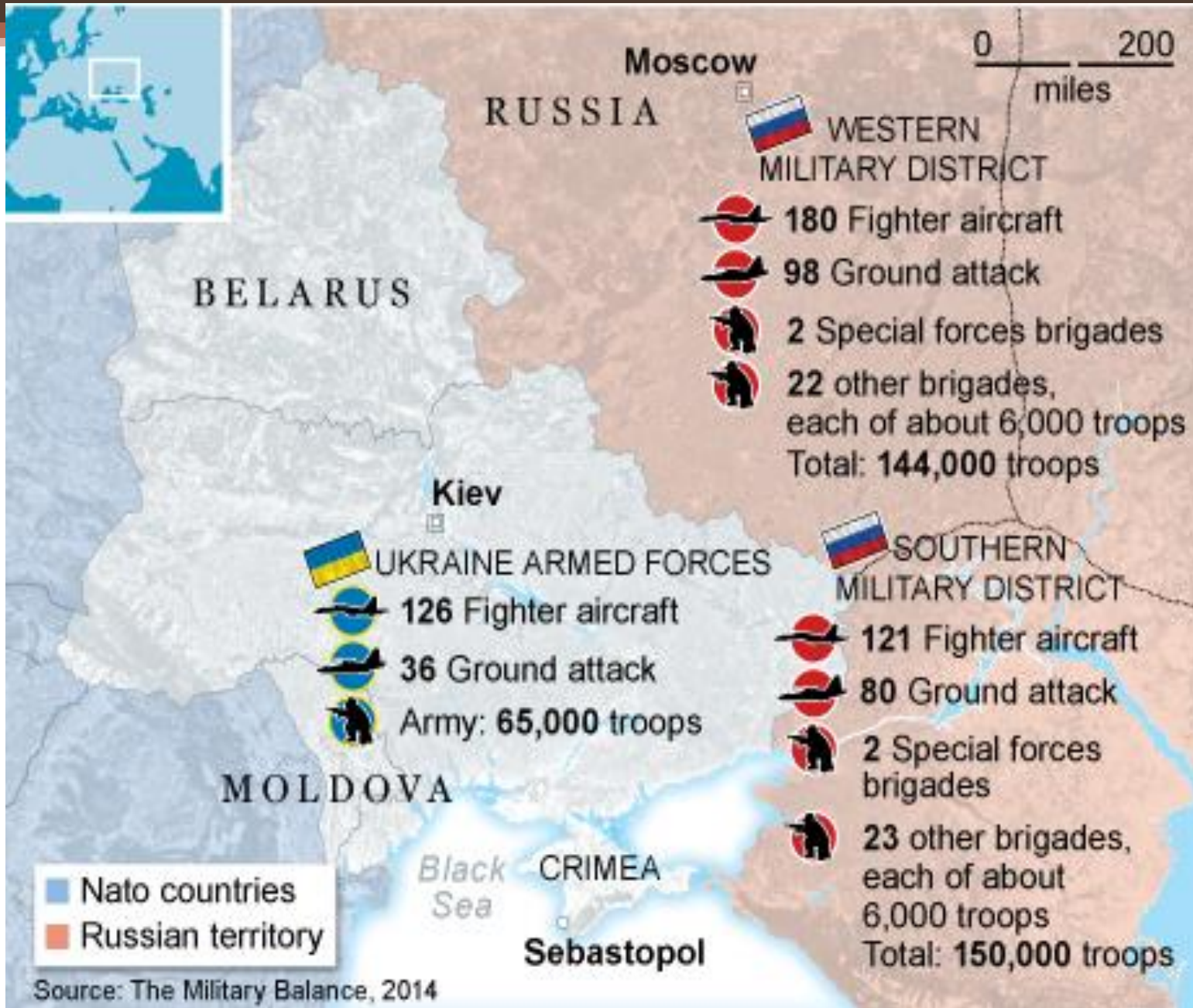
\$78 billion

SOURCES: IHS Jane's, CIA.gov World Fact Book, Ministry of Defence of Ukraine 2012 Fact Book, Federation of American Scientists, Arms Control Association, U.S. State Department | Designed by Inez Torre/CNN

Open Flanks

Military strength of Eastern European NATO member states

